

III
338

CAIETE DE ARTA POPULARA

III
338

PORTUL POPULAR
MAGHIAR
DIN ȚINUTUL CALATEI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

www.digibuc.ro

Traducere din limba maghiară de *A. Socol*

Fotografii de: *M. Kulin, J. Nagy, E. Kiss*

CAIETE DE ARTA POPULARA

JENÓ NAGY

PORTUL POPULAR
MAGHIAR
DIN ȚINUTUL CALATEI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ





Teritoriul Calatei se întinde de la Cluj pînă la Ciucea între linia ferată și șoseaua Cluj—Oradea și de cele două părți ale acestora. Este mărginit spre sud de munții Gilăului, spre vest de masivul Vlădeasa și lanțul munților Meseșului.

În acest teritoriu ungurii locuiesc parte în sate curat maghiare, parte în sate cu populație mixtă, printre care sînt presărate și sate curat românești. Cele 42 sate ungurești din punct de vedere administrativ țin de raioanele Cluj și Huedin ale regiunii Cluj.

Azi acest ținut poate fi considerat unitar din punct de vedere etnografic, fiindcă în decursul timpurilor în modul de trai, în artă și obiceiuri s-au dezvoltat trăsături specifice, distinctive față de alte grupe, proprii numai acestui teritoriu (fig. 1). Datorită împrejurării că în cursul evoluției istorico-sociale acest teritoriu a suferit influența a numeroși factori creatori, urmele acestora se mai găsesc și astăzi în delimitarea unor subgrupări etnografice din cadrul său. În cuprinsul acestei regiuni se deosebesc astfel trei părți precis delimitate: aria superioară, aria inferioară și cursul Nadășului.

Aria superioară e o zonă submuntoasă, cuprinsă între apa Crișului și a Calatei, alcătuită din 11 localități (Huedin, Sincrai, Zam, Aluniș, Domoșu, Horlacea, Nearsava, Văleni, Mănăstireni, Izvorul Crișului și Șaula).

Aria inferioară este o regiune deluroasă, la nord de apa Crișului, care se înclină spre Sălaj pe firul văii Almașului. Aici găsim 8 localități (Bica-

lat, Jebucu, Tetiș, Stana, Petrind, Petrinzelul, Babiș și Almașul Mare).

Aria cursului Nadășului se întinde de la marginea ariei inferioare, îngustându-se spre est, până la Cluj. În cuprinsul ei numărăm 14 localități (Leghea, Aghireș, Dumbrava, Inucu, Bogara, Dorolț, Macău, Turea, Căpușul Mare și Mic, Viștea, Mera, Suceag și Baciș). Acestei porțiuni i se mai alătură dinspre sud o prelungire îngustă de-a lungul șoselei Gilău-Iara cu comunele Lonea, Gilău, Vlahă, Florești, Săvădisla și încă trei sate așezate la est de Cluj (Gheorgheni, Aiton și Pata).

După mărturia cercetărilor științifice și istorice adevăratul ținut al Calatei, cel cuprins între apele Crișului și ale Calatei, a avut o altă dezvoltare istorico-economică în cursul veacurilor decât teritoriile cuprinse între piraiele Almaș și Nadăș. Faptul că acest teritoriu poate fi socotit o regiune etnografică unitară se explică în primul rând prin unitatea vieții sale economice și prin așezarea sa geografică.

Populația maghiară din acest ținut se ocupă îndeosebi de agricultură și creșterea vitelor. Acestea au asigurat — și mai asigură și azi — materiile de bază necesare îmbrăcămintei, ca pânza, postavul și pielea. Relativa neproductivitate a pământului a făcut ca populația să fie nevoită din timpuri străvechi să-și procure cele necesare traiului și prin alte mijloace. Astfel înainte de 1920 se dezvoltase o strânsă legătură între ungurii de pe Pustă (Alföld) și cei din ținutul Calatei. Aceștia din urmă, în lunile de vară, coborau în grupuri la șes pentru a lua parte la seceriș și la strângerea recoltei. Ca mărturie a acestei legături, mai dăinuiesc și azi în portul călășean unele elemente a căror origine o constituie de bună seamă portul maghiar de la șes ca: sumanul, izmenele largi (fluturătoare) etc. În celelalte luni ale anului bărbații din ținutul Calatei se ocupă cu cioplirea lemnului și a pietrei, cu zidăria, dulgheria și tâmplăria, în timp ce femeile sînt renumite până la mari depărtări prin producția de cîneapă, țesutul pînzeturilor și prin broderii și cusături. Mai recent, după primul război mondial, bărbații din satele așezate în apropierea căii ferate în mare parte au devenit muncitori la căile ferate.

Acest teritoriu este străbătut de calea ferată Cluj—Oradea care urmînd cursul Nadășului constituie principala linie de comunicație pentru satele din această parte a ținutului Calatei; de altă parte tot pe aici trece și șoseaua principală ce leagă Clujul cu Oradea, șosea care asigură o legătură permanentă între comunele așezate în văile Someșului Mic, Căpușului și Crișului Repede. Calea ferată și șoseaua, pornind din Cluj, se întîlnesc la Huedin și în felul acesta împrejmuesc ca într-o îmbrățișare ținutul

Calatei. Atît din punct de vedere economic cît și cultural acest fapt a jucat, și joacă încă, un important rol în formarea unitară a profilului etnografic și felului de trai al populației maghiare din această zonă.

Huedinul și Clujul sînt nu numai centrele vieții economice și culturale ale Calatei ci și focarele determinante ale culturii populare, ale obiceiurilor și ale portului popular. Totuși în formarea portului, rolul acestor două centre cultural-economice este cu totul diferit. În timp ce Huedinul este centrul formării și dezvoltării portului tradițional din Calata și al răspîndirii veșmintelor noi, de origine orășenească, Clujul este mijlocitorul dinspre Huedin al vechilor piese de îmbrăcăminte ale ținutului Calatei, cît și centrul independent călăuzitor al popularizării îmbrăcăminte orășenești, de o calitate cu totul nouă.

În afară de factorii arătați mai sus, în formarea evolutivă a portului au jucat întotdeauna un important rol: cusătoreasa, meșteșugarul și meseriașul care confecționau diferite piese ale portului.

Portul actual din ținutul Calatei este caracterizat prin amestecul portului tradițional cu piese noi orășenești. Acest proces începe aproximativ de la primul război mondial, adică o dată cu transformarea economiei naturale în economie de schimb și cu separarea producției manufacturiere, de mica producție. Acesta este momentul cînd industria casnică începe să decadă și locul ei îl ia mica producție de mărfuri și meseriile, și apoi se întărește și cucerește teren producția capitalistă. În mod treptat produsele fabricate preiau rolul și locul pieselor de îmbrăcăminte produse de mica industrie, și prin aceasta se schimbă nu numai materia de bază a îmbrăcăminte, ci însăși croiul, compoziția, modul de purtare și ornamentația ei./Piese de îmbrăcăminte s-au format și s-au preschimbat împreună și simultan, influențîndu-se reciproc, pînă cînd, străbătînd numeroase transformări și-au găsit — în parte își mai caută și azi — locul și rostul definitiv în port.

Numai ținînd seama de acestea putem înțelege de ce dispariția unei piese de îmbrăcăminte a atras după sine ieșirea din uz a alteia, respectiv transformarea ei. Amintim numai un exemplu: cizmele au ieșit din uz, iar locul lor l-au luat bocancii. Se potrivesc oare la bocanci izmenele largi? Nu. De aceea nici izmenele largi n-au mai fost purtate, indiferent dacă exista sau nu materialul necesar confecționării lor. Ieșind astfel din uz și izmenele largi, locul lor e ocupat de pantalonii. Se potrivește șorțul la pantalonii? Nu. Șorțul deci nu-și mai are locul în îmbrăcăminte, indiferent dacă poate sau nu să fie procurat. Și așa mai departe.

Prin urmare portul actual din ținutul Calatei se află într-un proces de restructurare. Populația nu a rupt definitiv cu portul tradițional ci se străduiește să îmbine noul material cu vechile forme. Acest proces a avut drept rezultat ieșirea definitivă din uzul portului a unor piese tradiționale, care se mai păstrează doar ca obiecte de muzeu în lăzi și sertarele scrinurilor (de ex.: ținundra sau sumanul, cizmele roșii etc.). Altele însă, rămânând în uz, au făcut loc pieselor mai noi; astfel de exemplu în locul cămășii cu altiță (cămașă brodată la umăr) se răspindesc treptat camizolele și bluzele, dar sînt purtate în același ansamblu de piese al îmbrăcăminții în care a fost purtată și cămașa cu altiță.

În ceea ce privește îmbrăcămintea formată din amestecul portului tradițional cu cel nou orășenesc, trebuie să stabilim ca o regulă valabilă pentru întregul ținut al Calatei, că portul tradițional se poartă la marile sărbători (confirmare, împărtășanie etc.) și la ocazii excepționale (nuntă, botez, concursuri de dans, spectacole), iar îmbrăcămintea cu caracter orășenesc se poartă în zilele de lucru și la sărbătorile obișnuite (duminicile).

Portul femeiesc la marile sărbători variază după vîrstă și ocazii. Deosebirea în ambele cazuri se manifestă prin alegerea culorilor pentru ornamentele aplicate și prin purtarea sau nepurtarea anumitor piese de îmbrăcămințe.

Ca și în alte părți, și în ținutul Calatei, tineretul preferă culorile mai vii și un port mai bogat, mai divers, compus din mai multe piese de îmbrăcămințe, iar vîrstnicii înclină spre culorile mai închise și au o garderobă mai puțin variată.

Caracteristic portului tuturor vîrstelor e cămașa scurtă și largă, împodobită cu ornamente în fir colorat, cu crețuri sau fără crețuri, care pe vreme caldă se poartă fie singură — sau de cele tinere pe un laibăr fără mînece — fie cu un pieptar de piele brodat, purtat deopotrivă de toate vîrstele.

De la primul război mondial locul cămășilor largi a fost ocupat succesiv de camizolele și bluzele orășenești, care predomină în îmbrăcămintea de duminică a tuturor vîrstelor.

Pe vreme răcoroasă femeile tinere poartă un pieptar cu dantelă căptușit și tivit cu blană sau, ca și femeile vîrstnice, un veston (haină) de flanelă albastră, împodobit cu mărgelile sau broderii: «bujka».

Un veșmînt purtat în secolul trecut a fost ținundra («condra» sau «daróc») confecționată din postav țesut în casă; tinerele o aveau albă, cele mai în vîrstă sură sau brună.

Dintre fuste trebuie să relevăm ferșingul de jolj, fusta albă des încrețită a tinerelor și « muszuj »-ul (sau « bagazia »), semifusta care se poartă cu poală în spate, băgată în briu. Aceasta din urmă e piesa cea mai pitorească și mai caracteristică a portului din Calata. Amîndouă aceste fuste, pe care le putem socoti tradiționale, au fost treptat înlocuite, de la începutul secolului nostru, cu felurite alte fuste.

Peste fuste, după ocazii, femeile tinere și cele în vîrstă purtau diferite șorțuri; șorțul cu panglici și cel brodat cu legături sînt caracteristice azi, după cum cel de postav tivit cu dantelă roșie din Trascău, șorțul cu dantele, era caracteristic portului secolului trecut.

Încălțămîntea de sărbătoare a femeilor din Calata pînă prin anul 1920 era cizma roșie, cu carimbul moale și cu botul ascuțit. În locul ei azi se poartă cizma neagră, în unele locuri cu carimbul încrețit.

Fetele în general își poartă părul împletit într-o singură cosiță; ele mai poartă pe cap parta cu mărgelile și panglici sau o basma de lînă cu motive pestrițe. O basma asemănătoare, dar mai mare și cu ciucuri, poartă pe braț cînd se duc la biserică.

Femeile mai în vîrstă își acoperă părul răsucit în coc cu o basma de culoare închisă. Cu cincizeci de ani în urmă, capul tinerelor neveste era împodobit, un an-doi după cununie, cu o scufie multicoloră și cu bariș, un vâl fin brodat, numit « dulándlé ».

Portul bărbaților e mai simplu fără a fi mai puțin caracteristic. Printre piesele portului de sărbătoare găsim cămașa scurtă, fluturîndă, fără guler, izmenele largi, încrețite cu șorț sau iarna cioarecii albi din postav țesut casnic, purtați de bărbații de toate vîrstele. Peste cămașă flăcăii îmbracă un pieptar lung de piele, brodat pestriț sau buici albastre, acestea din urmă fiind purtate și de bărbații mai în vîrstă.

Țundra sură, în secolul trecut, era purtată și de bărbați. În locul acesteia un timp s-a purtat una dintre cele mai pitorești piese din portul bărbaților, împodobită cu ornamente aplicate « szűr-ul ».

Încălțămîntea bărbaților este cizma neagră cu carimbul terminat într-un arc în acoladă cu virful în jos. Pe cap se poartă pălărie de postav și căciulă din blană de miel.

Din îmbrăcămîntea actuală lipsesc: cămașa fluturîndă, izmenele largi, Țundra, sumanul și cioarecii; în locul lor au apărut piese confecționate după model orășenesc: cămașă mai strîmtă cu guler și manșetă, scurta de piele vopsită maron și pantalonii de cizmă din stofă.

În această lucrare se va descrie în primul rînd portul de sărbătoare, cel tradițional, din Calata și în al doilea rînd portul obișnuit la

sărbătorile mai mici, care devine din ce în ce mai răspîndit și care se află încă într-o fază de restructurare.¹

Prezentarea portului se va face în următoarea ordine:

I. Găteala capului și a părului.

II. Rufăria.

III. Veșmintele.

IV. Încălțăminte.

I. GĂTEALA CAPULUI ȘI A PĂRULUI

În aranjarea părului, mai ales la femei, găsim o bogată varietate pentru fiecare vîrstă în parte.

Fetele mari, pînă la măritiș, poartă părul împletit într-o singură cosiță (« egytyikás »). Această pieptănătură în zilele noastre s-a răspîndit și în rîndul fetelor mai tinere. Din punct de vedere evolutiv, împletirea părului într-o singură cosiță are două variante. Varianta inițială, și deci cea veche, era următoarea: părul a fost despărțit în două și apoi împletit într-o cosiță în toată lungimea lui. Mai nou părul este pieptănat neted spre spate, sau cel mult despărțit în două numai în față pînă la marginea părului, de unde este pieptănat lins spre spate.

Alături de părul strîns într-o cosiță este în curs de răspîndire și portul părului împletit în două cosițe (« kéttyikás »). Fetele mari pun la rădăcina cosiței unice un pieptene în formă de semicerc.

La capătul cosiței — fie una sau două — în zilele de lucru se împletește o panglică îngustă, de o singură culoare care se leagă în fundă. Este preferată panglica roșie. Culoarea panglicii este aleasă totdeauna în așa fel, încît să se potrivească cu culoarea fustei: să nu fie la fel, dar nici în discordanță cu culoarea acesteia, de ex.: la fustă roșie, panglică albă, la fustă albă, panglică roșie etc. În zilele de sărbătoare fetele își împodobesc părul cu o panglică lată, înflorată. Panglica trebuie să fie lungă încît să ajungă pînă la marginea de jos a fustei. O fată are în medie 10—12 panglici de lățimi și culori diferite.

Pînă la măritiș fetele poartă părul lăsat în jos. Trecerea în rîndul femeilor măritate se vedește prin pieptănătura în concii, adică prin răsucirea părului în coc. Răsucirea părului în coc se face pe cercul numit « kontykarika ». De la măritiș și pînă la sfîrșitul vieții sale, femeia va purta părul în concii. Femeile mai în vîrstă întrebuițează în loc de « kontykarika » (cercul pentru fixarea conciiului) acul de fixat cocul numit « kontytű ». Locul

cocului pe cap diferă uneori de la sat la sat. La Huedin, în satele din aria inferioară, apoi la Viștea, cocul se poartă cel mai sus, pe creștet. În satele din apropierea Clujului, el se poartă ceva mai jos, după creștet.

Printre femeile măritate, începînd cu primul război mondial, s-a răspîndit treptat cocul rotund sau cununa care, în aria superioară, a apărut pentru prima oară în Huedin. Face parte din grupul de pieptănătură în două cosițe. Azi cununa a devenit pieptănătura tipică atît în aria superioară cît și în cea inferioară a ținutului. În schimb, în părțile răsăritene ale ținutului Calatei este prea puțin răspîdită.

Dintre năframe cea mai răspîdită este « keszkenő » pe care fetele o poartă în zilele de lucru numai la muncile cîmpului sau pe timp mai rece; iar femeile măritate o poartă mereu. Basmaua de lînă, pentru zilele de sărbătoare, este de diferite culori, înflorată (cu trandafiri, buline sau fructe); femeile în general au mai multe basmale de lînă. Basmaua femeilor în vîrstă are o singură culoare, închisă. În zilele de lucru ea se înnoadă pe ceafă, iar în zilele de sărbătoare sub bărbie (fig. 2.).

Podoaba de cap a fetelor mari pentru duminică dimineața este parta, numită după materialul din care e făcută și parta cu mărgеле. Fetele primesc în general parta cu prilejul confirmării, o dată cu năframa cu ciucuri de ținut pe braț, și le poartă împreună.

Parta este făcută dintr-un cerc de carton lat de 6—9 cm, îmbrăcat cu o căptușeală albastră sau roșie, împodobit cu mărgеле albe în formă de melcișori de diferite mărimi, cu fluturi colorați, cu mărgеле mărunte « de argint » și cu mărgеле lunguiește. Lățimea ei s-a schimbat de-a lungul vremurilor: mai demult era de 2—3 degete, iar azi, în unele locuri, se poartă lată de 10—15 cm.

În spate, parta este împodobită cu panglica partei prinsă de marginea de sus (fig. 3).

O dată cu măritișul, cînd părul e strîns în coc, parta este înlocuită cu scufia (fig. 5), dantela și vâlul « dulándlé » (fig. 4), fiecare fiind împodobit cu broderie de diferite culori, respectiv cu panglici (fig. 7). Împreună cu parta se poartă pe braț, împăturată în două, basmaua de mînă cu ciucuri, de lînă, înflorată, pe fond verde sau alb (fig. 2).

La bărbați portul părului e mai simplu decît la femei. În secolul trecut se purta în mod obișnuit părul lung, iar după primul război mondial acest port a dispărut. În zilele noastre în general, bărbații își tund părul cu mașina ca la oraș; tinerii și-l aranjează în « frizură », flăcăii de preferință cu cărare în partea stîngă, flăcăiașii și-l tund complet cu mașina, iar vîrstnicii îl poartă foarte scurt.

Mustața este încă destul de răspîdită, mai ales în rîndul bărbaților mai vîrstnici.

Acoperămintul capului la bărbați constă din pălărie și căciulă din blăniță de miel. Se purtau mai multe variante ale pălăriei. Cea mai veche este pălăria cu borurile înguste și întoarse în sus (« pörge kalap »). Astăzi modelul tipic al pălăriei țaranului din ținutul Calata este pălăria « Schützer », cu calota ovală și turtită longitudinal (pălărie « cu fundul tăiat ») (fig. 6 și 14). Această pălărie s-a răspîdit după primul război mondial. Pînă atunci era cunoscută pălăria « pariziană » cu fund rotund și turtit, pe care o mai poartă și azi bărbații mai vîrstnici. De altfel, această pălărie mai este purtată și azi, mai ales în comunele de pe cursul Nadășului. Culoarea obișnuită la amîndouă tipurile este cea neagră, dar găsim și pălării de culoare maron sau verde deschis.

Vara, în locul pălăriei de postav, se poartă în mod obișnuit pălăria de paie, atît de femei, cit și de bărbați (fig. 10). Femeile doar în ultimele decenii au adaptat această pălărie preferînd mai ales două tipuri: cu calotă mică, purtată în comunele de pe cursul Nadășului și cu calota mare, purtată în celelalte comune. Fundul primului tip este atît de mic, încît nici nu intră pe cap. Această pălărie se confecționează cu borurile lăsate în jos. Cealaltă intră pe cap și, după forma capului, poate fi lunguiată sau rotundă. Prima este preferată de tineri, cealaltă de vîrstnici (fig. 10).

Ca podoabă pentru pălăriile de paie servesc « dantela » și « rețeaua » împletite din paie, care la pălăriile femeilor se cos pe marginea borului, iar la bărbați în locul panglicii.

Iarna bărbații poartă căciulă neagră, în general cu virful turtit. În rîndurile tineretului, începînd cu anul 1944. s-a răspîdit căciula turtită de jur împrejur (căzăcească).

II. RUFĂRIA

Piesele care fac parte din această grupă a îmbrăcămîntei sînt cămășile femeiești și bărbătești, poalele și pantalonii femeiești, precum și izmenele bărbătești.

Materialul din care se confecționează variază după ocaziile în care sînt purtate: pentru zilele de lucru se fac din pînză de cîneapă curată sau amestecată cu bumbac ori din pînză « miș-maș », iar pentru zilele de sărbătoare din pînză de fabrică din bumbac curat sau șifon. Aceste pînzeturi —

cu excepția șifonului — sînt « bătute în apă » pentru ca să devină crețe și apoi sînt întrebuintate sub formă de pinză încrețită (« fodorvászón »).

Pentru piesele apărute mai recent se folosesc diferite țesături fabricate, ca flanela și barchetul. Piesele confecționate din aceste materiale nu mai sînt cusute în casă, ci de către cusătorese.

Cămășile femeiești se împart după croiul lor în trei grupuri: cămăși largi, cămăși strîmte și cămăși cu mîneci largi.

Epoca de înflorire a cămășilor din prima grupă a fost perioada de dinainte de primul război mondial. Cămășile din al doilea grup apar după primul război mondial, o dată cu bluzele, și fac parte din grupul pieselor de rufărie. Al treilea grup poate fi considerat ca unul de tranziție între primul și al doilea, deoarece întrunește însușirile amîndurora.

În grupul cămășilor largi, din punctul de vedere al ornamentației, deosebim următoarele feluri de cămăși: cămașă cu altiță, cămașă brodată de-a lungul mîneциlor și cămașă țărănească.

Aceste cămăși sînt cusute în așa fel încît mîneциle pornesc chiar de la gît, iar fața, spatele și mîneциle sînt foarte încrețite. La gît crețurile sînt adunate de guler, iar la mîneacă de bantă.

După ornamentație cămășile largi sînt de mai multe feluri. Cămășile brodate pe umeri (cu altiță) și-au căpătat numele de la modelul desenat, adică brodat după desenul « scris » pe umărul cămășii, deci după altiță. Modelul altiței este brodat atît de strîns încît numai cu greu se poate distinge desenul.

Fetele și nevestele tinere poartă altițe roșii-gălbui, femeile bătrîne, negre. Tot după vîrstă variază lățimea și motivele altiței: la fetele tinere altița este mai îngustă (4 — 5 cm) și mai simplă, în timp ce fetele mari și femeile își brodează altițe mai late (10—12 cm) și mai complicate ca model². Altițele sînt « scrise » de femei pricepute — desenatoare — și sînt brodate chiar de către sătence.

Manșetele și gulerul cămășii cu altiță sînt brodate în aceeași culoare cu altița, dar cu altă tehnică. De obicei se întrebuintează cusătura și punctul în cruciulițe, dar la cămășile cusute în ultimul timp se mai obișnuiește înfîiretura în lanț (« sinyor ») și înfîiretura specială simplă-netedă (« sujta »).

La încheietura părților cămășii cu altiță, găsim o cusătură specială, lată de 2—3 cm, brodată cu înfîiretură simplă și în culori potrivite cu restul broderiilor. Și acestea sînt de mai multe feluri.

O altă grupă a cămășilor largi sînt cămășile brodate vertical pe mîneci sau cămășile de femei. Caracteristic la aceste cămăși este faptul că nu

au altiță, în schimb pe partea de dinafară a mîneții, de-a lungul ei, marginile mîneții sînt încheiate de o fișie de broderie tricotată din arnici roșu sau negru, lată de 4—10 cm. În unele locuri (Mănăstireni), prin această broderie trece de la un capăt la altul un șir de rețea (« rece ») (fig. 9).

Cămășile cu dantelă aplicată pe mîneți, care fac parte tot din categoria cămășilor largi, sînt de fapt o variantă mai simplă a celei precedente.

Cămașa țărănească este cea mai simplă dintre toate cămășile largi și e brodată numai la mîneță și la guler (fig. 8 și 19).

Aceste cămăși, care în zilele noastre sînt purtate numai cu prilejul sărbătorilor mari, înainte de primul război mondial erau purtate în mod obișnuit în toate zilele săptămîinii. În portul cămășilor largi existau deosebiri și din punctul de vedere al vîrstei. Fetele și nevestele tinere purtau ie cu altiță, femeile pînă la vîrsta de 40 ani purtau cămăși cu broderie sau cu dantele aplicate vertical pe mîneți, în timp ce cămașa țărănească era purtată de toată lumea, fără deosebire de vîrstă.

Dintre cămășile largi, azi sînt purtate în primul rînd cele cu altiță și cele țărănești.

Un alt grup al cămășilor femeiești îl constituie cămășile strîmte sau cămășile scurte.

Apariția cămășilor strîmte coincide cu aceea a camizolelor (« lékri »), care au luat locul cămășilor cu altiță.

Cămășile strîmte în general sînt cusute sau cel puțin croite de cusătorese. Sînt făcute întru totul după modelul cămășilor bărbătești (cămăși nemțești, cazone). În zilele noastre cămașa strîmtă este tipul generalizat în ținutul Calatei: o poartă deopotrivă tinerele și bătrînele.

Al treilea grup al cămășilor femeiești s-a format din combinarea primelor două: cămășile cu mîneți largi. Ele sînt caracterizate prin mîneți cu crețuri dese prinse într-o bantă, legate cu un șnur cu mărgel colorate terminat în ciucure, avînd marginea tivită cu dantelă. Pieptul cămășii este împodobit pe ambele părți ale tăieturii gîtului cu revere late de cîte 5 cm. Portul cămășilor cu mîneță largă era răspîndit mai ales în satele din regiunea Clujului și Aghireșului și era purtat îndeosebi de femeile tinere împreună cu fusta albă de pînză fină.

Cămășile bărbătești sînt de trei feluri. Cea mai veche este cămașa cu mîneța largă numită fluturîndă. Perioada de înflorire a acesteia s-a încheiat cu ultimul deceniu al secolului trecut. O caracteriza faptul că era scurtă și largă, cu mînețile foarte largi. Avea gulerul îngust, cel mult de un deget, care uneori se ornamenta cu puțină broderie (fig. 11). Marginea mîneții

avea un chenar de cusătură cu ață albă sau de broderie albă perforată (de Toledo).

A doua categorie a cămășilor bărbățești sînt așa-numitele cămăși cu minecă largă sau cămășile nemțești. Acestea au intrat în portul bărbătesc în ultima treime a secolului trecut și treptat au luat locul cămășilor largi. Au fost purtate mai ales pînă la primul război mondial.

Deosebirea esențială între cămașa cu minecă largă și vechea cămașă cu mineca fluturîndă constă în aceea că, deși mineca îi este încă și mai largă, aproape dublă, această lărgime este strînsă în crețuri plate, la manșetă și la umeri fiind cusută strîmt de tot. În timp ce la cea veche gulerul era de un deget, la aceasta este de 5—6 cm și se răsfrînge. Ornamentul principal îl constituiau încrețiturile dese și în unele locuri, ca de pildă la Gheorgheni, erau cusute cu broderii albe.

A treia categorie a cămășilor bărbățești, spre deosebire de cea anterioară, cu minecă largă, este caracterizată de mineca strîmtă, de unde denumirea de cămașă cu minecă strîmtă sau cămașă ostășească. Acest tip de cămașă s-a răspîndit după 1918 în ținutul Calatei. Croiul ei imită pe cel orășenesc. Dintre tipurile de cămăși bărbățești acesta este cel mai mult purtat în zilele noastre.

Una dintre accesoriile cămășii bărbățești este legătorea de gît (fig. 14); întrebuințarea ei coincide în primul rînd cu portul cămășilor cu mineci largi. Legăturile vechi erau făcute din pînză de casă și erau purtate înfășurate de mai multe ori în jurul gîtului, cu capetele virite în tăietura cămășii. La începutul secolului acestuia au venit la modă legăturile de mătase și de clot care nu mai erau purtate cu capetele virite înăuntru, ci lăsate liber pe piept și bogat împodobite cu broderii.

Azi, legătura de gît nu se mai poartă decît la cămașa cu minecă fluturîndă sau cea cu minecă largă. La tipul de cămașă folosit în ultimul timp nu se poartă nici legătoare și nici cravată.

La femei, una dintre cele mai vechi piese ale rufăriei sînt poalele (« pen-gyel»). Acestea sînt predecesoarele poalelor de azi și ale chiloților. Existau poale de purtat și poale de sărbătoare, deosebindu-se în privința materialului, croiului și ornamentării.

Partea lor superioară era răsfrîntă într-o bandă lată de patru degete, prin care era virit un șiret de prăvălie cu care se legau poalele. Marginea de jos a poalelor avea, în general, ca ornamentație o dantelă croșetată. Ca și fusta, poalele erau încrețite și tocmai de aceea în unele locuri purtau numele de poale crețe sau « adunate ». În preajma începutului secolului nostru, portul poalelor era generalizat în ținutul Calatei, și, în majori-

tatea satelor se mai poartă și azi. În zilele de sărbătoare se îmbrăcau chiar și trei rinduri de poale. Numărul poalelor varia după regiune și după persoană. În comunele din aria superioară era la modă portul mai multor rinduri de poale. În afară de rolul ca piesă de lingerie, scopul poalelor în port mai era și acela de a da corpului și deci întregii îmbrăcăminte o anumită formă. Femeile slabe îmbracă mai multe poale, cele grase mai puține.

Apariția fustei, și o dată cu aceasta a androcului, a restrâns treptat portul poalelor vechi. O dată cu androcul — și mai ales de la războiul mondial — s-a răspândit din ce în ce mai mult portul pantalonașilor (chiloți), astăzi o piesă de îmbrăcăminte obișnuită.

Bărbații poartă diferite feluri de izmene. Dintre acestea izmenele largi pot fi socotite o piesă de îmbrăcăminte propriu-zisă, deoarece atita timp cât erau purtate din primăvară până-n toamnă constituiau împreună cu cămașa cu mîneci fluturînde un costum complet (fig. 11). Se confecționau din pînză încrețită prin « batere în apă » și fiecare crac avea lărgimea a trei lățimi de pînză. Marginile izmenelor de sărbătoare erau încheiate cu împletitură împodobită, iar pe chenarul de jos al cracului, pentru a nu jena fluierul piciorului, erau făcuți ciucuri și deasupra ciucurilor pînză era ajurată.

Portul izmenelor largi era foarte răspândit înainte de primul război mondial; după război lipsa de material, pretențiozitatea lor cit și apariția bocancilor (la care nu se potriveau) au făcut ca în mod treptat să devină port de sărbătoare și mai apoi numai de mare sărbătoare. Azi, în portul tineretului este considerată ca o piesă de ocazie (la confirmare, nuntă, botez).

Altă piesă este izmana strîmtă și izmana nemțească sau cazonă, răspîndită în ultimul timp. Cea veche era lucrată casnic, cele noi, de către cusătorese.

III. VEȘMINTELE

Materialele din care se fac veșmintele sînt postavul sau pielea lucrate casnic și diferitele textile de fabrică. Cele mai vechi piese din ținutul Calatei sînt cele lucrate din postav și piele. Între acestea sînt numeroase piesele comune portului femeiesc și celui bărbătesc care diferă unele de altele numai în ornamentație. Astfel de piese comune sînt pieptarele de piele, ținundra de pănură și « bujka ».



I Fete și flăcăi în port de sărbătoare (Mănăstireni)

Pieptarele femeiești și bărbătești făcute din piele se mai numeau — din cauza ornamentației lor brodate — și pieptare înflorate. Se purtau fie scurte, fie lungi. Acum un secol, pieptarele erau numai de un singur fel, lungi și modest ornamentate. Pe atunci erau purtate numai de bărbați atît în zilele de sărbătoare cit și în cele de lucru. Începînd cu a doua jumătate a secolului trecut pieptarele lungi au pătruns și în portul femeiesc. De la începutul secolului nostru femeile poartă și pieptare scurte pînă la talie, « de fată » (fig. 12).

Pieptarele erau ornamentate cu motive florale (gherghine, trandafiri, nu-mă-uita, boboci, ciorchine de struguri etc.) cusute cu fir de lînă sau de mătase și tivite cu fișii de meșină de culori diferite (roșu, negru, verde închis). În secolul trecut suprafața brodată se întindea pe margini și numai treptat a acoperit apoi toată fața și spatele pieptarului (fig. 13). Cu trecerea timpului însă s-a schimbat nu numai ornamentația ci și coloritul ornamentației. În timp ce în secolul trecut pieptarele bărbătești lungi erau brodate în general cu ață de culoare vie (roșie, verde), pieptarele mai noi sînt brodate cu culori mai închise (maron, bordo, negru, verde închis).

Pieptarele erau purtate iarna și vara deopotrivă. Vara atît bărbații cit și femeile le îmbrăcau peste cămașa largă; iarna peste « bujka ». Azi pieptarul se poartă îndeosebi de femei; flăcăii îl îmbracă cu cămașa cu mîneacă fluturîndă și numai la sărbători mari (fig. 14).

De la începutul secolului s-au răspîndit în portul bărbătesc pieptarele cu mîneci, care din cauza culorii lor cafenii poartă numele de cojoace vopsite. Portul acestora s-a generalizat. Au guler negru de blană și mîneci cu manșete tot de blană, iar la spate sub guler și jos pe mijloc, se găsește o oarecare ornamentație din broderii de mătase. În ultimul deceniu găsim cojoace asemănătoare și în portul fetelor; acestea însă sînt tivite cu o bordură din burdușel alb (fig. 24).

Între piesele de postav găsim unul din cele mai vechi elemente ale portului femeiesc și bărbătesc din ținutul Calatei — ținundra. În secolul trecut portul acesteia era generalizat. Postavul necesar confecționării era făcut de cele mai multe ori casnic și în fiecare sat se găsea cite un meșter priceput care le lucra. Femeile și le făceau din postav alb, bărbații din postav sur sau brun. Dovada originii străvechi a ținundrei este croiul: părțile componente sînt cusute la lățimea inițială a materialului din care este făcută piesa.

Părțile ținundrei erau cusute cu ață de cîneapă, iar pe linia croiului, între marginile bucăților ce trebuiesc încheiate se intercalau fișii de pos-

tav vopsite în culori ce se alternează — roșii și albastre sau numai roșii. Acestea serveau nu numai ca ornamentație ci măreau și trăinicia cusăturii.

Țundra era tivită jos împrejur, în față, la guler și la minci cu un chenar colorat sau numai negru. Țundra de sărbătoare numită și « încărcată » era mult mai împodobită, mai ales pe clinuri și în jurul buzunarelor. Pe aceste locuri se coseau cu ață de casă șuvițe de postav roșii, verzi, galbene, albastre, albe și negre, lungi de 3—20 cm și late de 1 cm; 10—20 de șuvițe formau un « buchet ». Pe fiecare parte se găseau în medie 5—6 asemenea « buchete ». Aceasta era decorația ținerei (fig. 3). La Gheorgheni flăcăii și fetele purtau « panglică de ținură », o panglică roșie, lată de o palmă și lungă de 2 m, care se primea în dar de la iubită și se purta la guler legată în fundă, în semn că flăcăul avea iubită chiar dacă la pălărie nu avea buchet.

Începând cu secolul nostru locul ținerei a fost luat de paltoanele cu croi orașenesc, făcute prin transformarea ținerei, precum și de buicile din flanelă groasă de fabrică.

« Bujka » a pătruns în îmbrăcămintea bărbătească și femeiască în jurul începutului secolului nostru, după răspîndirea mașinii de cusut.

Înainte de buicie se purta haina pentru lucru din pinză de cîneapă numită « friskó » — confecționată în casă de fiecare familie. Se lucra din pinză țesută în casă și era purtată la muncile cîmpului cu pantaloni strîmți și cu opinci.

Prima dată « bujka » — un fel de veston de culoare albastră din flanelă groasă de Cîsnădie — a apărut în portul de sărbătoare în locul ținerei. « Bujka » bărbaților, după ornamentație, poate fi: simplă, neagră și roșie sau încărcată. Dintre cele trei, cea mai obișnuită este cea neagră, care în majoritatea satelor este purtată deopotrivă de bătrîni și tineri (fig. 15). « Bujka » roșie este purtată numai de flăcăi și mai ales în satele din Valea Nadășului.

Ornamentația buicilor purtate de femei este și ea felurită: bătrînele preferă pe cele simple, tinerele pe cele înflorate cu trandafiri. Trandafirii sînt lucrați din panglici de mătase și mărgelile mărunte de sticlă. După așezarea trandafirilor și a mărgelilor, portul buicii oferă o imagine ce variază de la regiune la regiune. Una dintre cele mai simple buici femeiești este aceea cu un șir de mărgelile, a cărei podoabă o constituie un singur șir de mărgelile sau eventual de nasturi de sticlă, cusuți de jur împrejur la poale, în față și în jurul gitului (fig. 24).

În zilele noastre « bujka » a rămas o piesă foarte căutată și purtată, mai ales iarna, dar vîrstnicii o îmbracă și vara în zilele de sărbătoare.

De la 1940 încoace nu se mai fac buici noi pentru că nu se mai fabrică materialul de flanelă necesar confecționării lor. Pentru înlocuirea ei, bărbații mai demult purtau sumanul lung, mai nou, diferite vestoane, iar femeile pieptare cu dantelă și cojoace. Totodată s-au răspândit în portul bărbaților și al femeilor deopotrivă, piesele tricotate din lână.

Portul sumanului lung alb («szür»), în ținutului Calatei nu este vechi. Începînd cu sfîrșitul secolului trecut, el a luat treptat locul țundrei. S-a răspândit în ținutul Calatei prin mijlocirea Oradiei, provenind din Pustă și, începînd de prin anii 70—80 ai secolului trecut pînă la primul război mondial a devenit o piesă obișnuită în îmbrăcămîntea bărbaților. Răspîndirea și popularizarea sa rapidă au fost ușurate de faptul că în Cluj și Oradea s-au stabilit croitori de sumane veniți din Pustă și astfel s-a dezvoltat în aceste două orașe o înfloritoare producție de sumane³. Acești croitori întrebuițau un sistem de ornamentare mai ușor și mai ieftin: aplicații de postav în loc de broderie, ceea ce a făcut ca sumanul devenit mai ieftin să se răspîndească și în sinul populației mai sărace.

Sumanul lung purtat în ținutul Calatei, la fel cu cel din Bihor, are guler, deosebindu-se de cel purtat în alte regiuni prin gulerul înalt și prin faptul că în față marginile se unesc pe piept. Se obișnuia ornamentarea feței, a părților laterale (a clinurilor) (fig. 16 și 17) a minecilor, a gulerului și a spatelui în jurul șlițului. Ornamentația se realiza în felul următor: bucata de postav negru era pusă pe suprafața ce urma să fie împodobită, apoi cu mașina de cusut se coseau contururile motivului ornamental. Numai după aceasta, prin tăierea cu foarfecele, se degaja ornamentația. Motivele ornamentale sînt stilizări florale.

După ornamentația gulerului, sumanul lung, încărcat, din postav alb cu aplicații negre, este de două feluri în ținutul Calatei. La unul aplicațiile acoperă întreaga suprafață a gulerului. Acesta este «sumanul de Oradea» (fig. 17). Celălalt, «sumanul de Cluj» are ornamente numai în colțul de jos al gulerului și sus la mijlocul lui. În afară de sumanul lung cu aplicații negre de postav se mai purta — mai ales în comunele din regiunea Clujului — și sumanul cu aplicații roșii.

În partea răsăriteană a ținutului Calatei, mai ales în satele de origine nobiliară, se purtau și sumane lungi din postav negru cu aplicații negre. În Aghireș și Suceag acestea se numeau «sumane nobiliare». Sumanul negru se deosebea de cel alb numai în privința ornamentației, prin faptul că pe umeri, pe partea de jos a gulerului, pe minecă și la spate deasupra șlițului, se foloseau nu aplicațiile, ci un șnur negru — găitanul. De aceea sumanul acesta se mai numea «suman tivit cu șnur».

Epoca de înflorire a portului sumanului în Calata a fost între anii 1900—1914. În acel timp îl purtau bătrînii și tinerii deopotrivă. De la 1920 s-a menținut îndeosebi în portul celor mai vîrstnici și a celor de vîrstă mijlocie ca haină de ocazie (la nuntă, înmormîntare). Azi poate fi văzut rar în satele Calatei superioare.

Tot spre sfîrșitul secolului trecut s-a împămîntenit în portul de sărbătoare al femeilor pieptarul cu dantelă. Acesta, probabil, este o variantă a pieptarului femeiesc din Trascău, adaptat la portul din Calata, deoarece nu numai materialul (postav verde cu căptușeală din blană de miel) este identic, dar chiar și dantela folosită ca ornament este lucrată de mina femeilor din Trascău. Cu această dantelă de culoare roșie cărămizie se ornamenta bogat de jur împrejur marginea de jos, piepții și umerii pieptarului. Tot ca ornament servea și chenarul de blană neagră, lat de o palmă. Pieptarul se încheia cu nasturi cusuți într-o parte (sub braț) și pe umăr. Croiul urma întru totul linia corpului și la mijloc pieptarul era strîns pe talie (fig. 19).

Pieptarul cu dantelă era purtat de fetele mari și nevestele tinere; îl îmbrăcau cu cămașa cu mîneci largi și « muszuj » sau ferșing (fustă) de pînză fină (jolj). Încă de pe la începutul secolului era pe cale de a dispărea. Azi, această piesă plină de pitoresc, de-abia se mai întîlnește în cîteva comune din aria superioară și numai cu ocazia sărbătorilor mari (fig. 18).

Mult mai răspîndite în rîndurile tineretului sînt spățicelul și laibărul. Cea mai veche variantă a acestor piese, luată din portul orășenesc al secolului trecut de către portul popular din ținutul Calatei, este aceea care are cusută în partea din spate și din față o lamă de lemn sau de fier, lată de un deget, care dă hainei tăria necesară, întocmai ca balenele din vestele femeiești orășenești.

Spățicelul se confecționa în casă din postav ori catifea roșie sau verde și se ornamenta cu dantelă cumpărată din prăvălie; spățicelul roșu cu dantelă neagră cu motive din frunze, cel verde cu dantelă roșie, cu aceleași motive. De cîteva decenii umerii și fața acestuia sînt împodobite și cu panglici roșii sau multicolore (fig. 2 și 23).

Spățicelul este în general o piesă de sărbătoare, fiind socotită « cea mai frumoasă piesă de îmbrăcăminte a nevestei tinere ». Pe dedesubt se poartă cămașa cu mîneci largi sau camizolul, iar deasupra « bujka » sau piese tricotate.

O altă piesă a îmbrăcăminteii femeilor, de un croi asemănător cu al spățicelului, dar deosebită ca ornamentație, este laibărul, confecționat

din postavul vechilor « muszuj » și împodobit în loc de dantelă cu motive florale brodate (trandafiri, garoafe, lăcrimioare, gherghine, boboci, frunze etc.).

Aceste piese ale portului bărbătesc și femeiesc, începînd cu primul război mondial, au fost înlocuite treptat cu altele mai noi ca: bluza și camizolul, vestonul și piesele tricotate, lucrate din materiale de fabrică și cusute după modelul hainelor orășenești. Apariția acestora a provocat, în parte, o mare schimbare în portul călățean.

La început camizolul a fost purtat numai de generația mai tînă, cu timpul însă și femeile mai în vîrstă au început să-l poarte. În zilele noastre este preferat mai ales de femeile de peste 40 ani (fig. 12 și 15); nici din garderoba femeilor mai tinere nu a dispărut cu totul, dar a devenit mai mult o haină de ocazii și de sărbători. Fetele le poartă mai ales pe timp răcoros, iarna, împreună cu parta, fapt care le accentuează și mai mult caracterul de sărbătoare. Dedesubtul lui, în general se poartă cămașă scurtă, iar deasupra spăticel, pieptar, « bujka » și cojoc (fig. 24).

Astfel camizolul în mod treptat s-a contopit cu vechiul port.

Între 1930—1945, în îmbrăcămîntea tinerelor, locul camizolului a fost luat de bluză. La început, pe la 1940, bluza era îmbrăcată duminica după-masă, pe stradă, la joc sau la tîrg. În ultimul deceniu, în unele locuri a început să fie purtată împreună cu piesele îmbrăcămîntei din zilele sărbătorilor mari; iar azi femeile tinere poartă din ce în ce mai mult bluza în locul cămașii cu altiță. Bluza se îmbracă chiar și cu « muszuj »-ul și parta, deci a luat locul cămașii cu altiță întocmai ca și camizolul (fig. 24).

În afară de camizole și bluze, care în unele locuri trec drept piese de rufărie, de la începutul veacului s-au răspîndit în îmbrăcămîntea alături de piesele de postav și piele o serie de haine orășenești cum sînt vestoa-nele și tricotajele.

Îmbrăcămîntea părții inferioare a corpului este compusă din diferite fuste și șorțuri la femei, și pantaloni la bărbați. Materialul din care se confecționează, cu excepția postavului pentru pantaloni, este material de fabrică.

Dintre fuste, piesa cea mai străveche și caracteristică a portului femeiesc din ținutul Calatei este « muszuj »-ul sau « bagazia » răspîndită odinioară printre maghiari pe un teritoriu mult mai întins, pe care în zilele noastre nu o mai regăsim decît în portul din Calata. Populația de aici are și o zicală: ținutul Calatei se întinde pînă unde ajunge « muszuj »-ul.

« Muszuj »-ul nu este altceva decît un fel de șorț foarte larg, încrețit, purtat la spate, care seamănă cu fustele de azi, dar care sub șorțul din

față este despicat. Cele două colțuri de jos sint ridicate și prinse lateral în talie, astfel tivul interior lat, din postav, oferă o imagine caracteristică. Materialul din care se face este satinul și clotul negru sau albastru închis, plisat mărunț. La briu pliseurile sint fixate într-un «guler» sau bandă de postav verde, roșu sau negru (fig. 3.). Pe dinăuntru marginea «muszuj»-ului este căptușită cu o fișie de postav, mai nou de catifea, lată de o palmă și colorată (galben-portocaliu, verde închis, roșu, bordo, negru).

La fixarea pliseurilor «muszuj»-ului și totodată la ornamentarea acestuia, servește broderia încrețită de sub guler, numită «înviespare» (fig. 20). Această înviespare este făcută cu fir colorat și pe ea sint brodate motive geometrice (picior de scaun, pahare, roze). Culoarea broderiei indică totodată și vîrsta; în timp ce broderia de pe «muszuj» -ul fetelor și tinerelor neveste este roșie sau albă, rareori galbenă sau verde deschis, cea a femeilor mai în vîrstă este dominată de culori închise: verde închis, maron și negru, motivele broderiei fiind mult mai simple.

Culoarea postavului indică și ocazia la care se îmbracă «muszuj» -ul: cel de postav roșu se poartă de obicei la sărbători mari, iar cel galben la sărbători mai mici. Sub «muszuj» se îmbracă o poală plisată care se vede în părți în locul rămas neacoperit între postavul «muszuj» -ului și șorț. La «muszuj» se poartă și un șorț roșu, albastru, sau negru de panglici.

O altă piesă străveche alături de «muszuj», premergătoare fustei actuale, este fusta albă de pinză «fersing»; o variantă specifică a acesteia este ferșingul de pinză fină (jolj) făcut din pinză albă de fabrică și care pentru ca să aibă ținută bună, de multe ori era sumes pînă la jumătate, apoi era prins sus cu ace în crețuri mărunte și umezit se plisa de jur împrejur.

Portul fustei albe în zilele noastre este destul de răspîdit. O poartă în primul rînd fetele, dar în unele locuri, de exemplu în Mănăstireni, o poartă și femeile tinere; se zice: «fusta albă plisată este una din cele mai frumoase piese ale îmbrăcămintei femeii tinere» (fig. 9).

Dedesubtul fustei albe se îmbracă 2—3 rînduri de poale, iar deasupra se leagă un șorț de stofă subțire sau de dantelă din lînă roșie. În mod obișnuit se poartă împreună cu cămașa largă, peste care se îmbracă spăticelul. Înainte de primul război mondial, la joc sau duminica, fusta se purta cu un cordon sau briu. Cordonul era un șnur împletit din fire albastre sau negre de arnici, înfășurat cu arnici colorat.

Începînd cu anii 1920 locul «muszuj»-ului și al fustei albe a fost luat — mai întîi în portul zilnic, apoi și în cel de sărbătoare — de diferite alte fuste din materiale mai subțiri: mătase, delin, zefir, satin, barchet, stambă.

O trăsătură caracteristică a fustei este pliseul, nu în crețuri mărunte, ci în cute presate, din care cauză poartă numele de « fersing plisat ». Deosebirea cea mai evidentă apare însă în ornamentație; talia, poalele, de multe ori chiar și mijlocul fustei sînt ornamentate (fig. 24).

Femeile întotdeauna poartă în fața fustei șorțuri, iar bărbații numai la izmenele largi. Ca și fusta, șorțul este plisat, iar pliseurile asemenea celor de pe fuste sînt strinse în cusătura specială (inviespare) sau în panglica din talie.

În portul femeilor deosebim mai multe feluri de șorțuri. Cel mai răspîndit este « șorțul cu panglică » apoi cel « cu legături » și cel « cu dantelă ».

Șorțul cu panglică are pe cele trei laturi libere un chenar din panglică de o singură culoare (fig. 21), sau înflorată. În cele două colțuri de jos ale șorțului se găsește de obicei cite un trandafir mare; la șorțurile vechi brodat din arnici, la cele mai noi făcut din panglică. Pentru a prinde marginile ce compun șorțul se folosesc niște legături brodate, de diferite culori (roșii, albe, negre, bordo, albastre), care se întind de-a lungul șorțului de sus în jos, în trei rinduri (fig. 22).

O foarte frumoasă piesă a costumului femeiesc din secolul trecut era șorțul cu dantelă purtat cu fusta albă de pinză. Acest șorț de stofă, verde, ornamentat pe margine și în cele două colțuri de jos cu dantelă roșie din Trascău, este o piesă comună a porturilor din Calata și Trascău, adoptat probabil din portul trascăuan. Șorțul cu dantelă este încrețit mărunț numai în partea de sus, pînă la cusătura specială din talie, jos fiind prins în cute mari (fig. 25).

Culoarea și materialul șorțului se aleg în așa fel ca să se potrivească cu fusta peste care este purtat și cu vîrsta purtătoarei; la « muszuj » și la fusta albă se poartă șorțuri din material mai gros (lînă, clot, stofă), iar la fuste șorțuri din materiale mai subțiri (mătase, satin etc.) — femeile tinere poartă șorțuri de culoare deschisă și bogat ornamentate, cele în vîrstă de culoare închisă și brodate modest.

Bărbații purtau șorțul peste izmenele largi, confecționat din material subțire și ușor, de preferință cu motive florale mărunte. La ornamentarea acestora servea încrețirea și, la un lat de palmă de la marginea de jos, mai multe rinduri de cute cusute de-a curmezișul (fig. 21).

Bărbații, peste izmenele strimte, îmbrăcau pantaloni de postav numiți cioareci. În secolul trecut aceștia se purtau în mod obișnuit iarna și se asemănau cu cei pe care-i găsim în zilele noastre la secui.

Cioarecii albi de sărbătoare se ornamentau — în jurul tăieturilor ce formează buzunarele și pe părțile laterale ale cracilor — cu fișii de postav

roșii, verzi, negre sau albastre. Numărul și culoarea fișiiilor erau în funcție de vîrsta celui ce le purta; pe cioarecii tinerilor se puneau uneori cîte 5—8 rînduri de fișii, iar pe aceia ai vîrstnicilor numai un rînd și acela din postav negru sau albastru. Ornamentația specială (« vitézkötés »), cunoscută la cioarecii din secuime, se aplica numai la Leghea și Suceag pe cioarecii suri.

Cioarecii se prindeau de talie cu o curea virită în bată, cureaua cu podoabe, confecționată din piele neagră sau maron, lată de 2—3 degete și atît de lungă încît să poate cuprinde de două ori talia. Flăcăii își împodobeau singuri cureaua, fixînd în ea de multe ori chiar 4—5 rînduri de ținte galbene de alamă.

Bătrînii, înaintea primului război mondial, purtau un fel de chimir numit « gyűszűsij ». Acesta era un briu de piele groasă, lat de 20—30 cm, încheiat în față cu trei cataramे, care se purta pe piele și avea menirea să țină de call și totodată în el se păstrau ustensilele mai mici (cuțit, cremene, iască etc.). Chimirul era ornamentat: bătut cu ținte de metal, avea cusături, iar marginea îi era crestată și dantelată.

În zilele noastre, în ținutul Calatei, nu se mai poartă de loc cioareci. În locul cioarecilor, după primul război mondial, au început să se poarte pantalonii croiți după moda orășenească.

Portul pantalonilor a devenit foarte răspîndit. Găsim trei feluri de pantaloni: bufanți, pantaloni de cizmă și pantaloni obișnuiți de pînză. Pantalonii bufanți (de călărie) sînt purtați mai ales de flăcăi și tinerii însurați. Pantalonii de cizmă au început să fie purtați în comunele nobiliare în jurul anilor 1860, iar în celelalte sate numai de prin 1920. Azi doar vîrstnicii îi mai poartă (fig. 15). Pantalonii despre care am vorbit pînă acum, se confecționează din țesături de casă sau din stofă de fabrică și sînt de culoare sură, verde închis sau neagră.

Al treilea tip de pantaloni, cei din pînză, proveniți probabil din izmenele strîmte, se fac din pînză țesută în patru ițe. Asemănător cu aceștia sînt pantalonii croiți întocmai după modelul pantalonilor orășenești din postav de lînă țesut în casă. Se poartă mai ales de bărbații care lucrează în fabrici sau la căile ferate.

IV. ÎNCĂLȚĂMINTEA

Pînă la primul război mondial la Calata se purtau în primul rînd cizme. După calitatea pielei și după croi cizmele bărbătești și cele femeiești erau de mai multe feluri. În jurul anilor 1880, bărbații și femeile mai în vîrstă

purtau cizme negre cu carimb moale și cu cusătură laterală, iar fetele și femeile tinere purtau cizme de același format, dar roșii.

Cizmele cu carimbul moale nu erau căptușite, cu excepția cizmelor purtate de flăcăi, la care partea de sus a carimbului pe o porțiune de aproximativ două degete se căptușea cu o șuviță de piele roșie. Unii, mai semeți, purtau această parte răsfrântă.

În secolul trecut se purtau mai multe feluri de cizme bărbătești cu carimb moale: cizma cu carimb întors și cizma cu șireturi sau papuci. Acestea aveau un singur rind de talpă.

Mai târziu cizma cu carimb moale a fost înlocuită întâi de cizma cu carimb tare și apoi înmuiat, iar începând de prin anii 1920, se purta cizma cu carimb tare cusută la spate și cu limbă. Cu excepția cizmei cu limbă, toate celelalte înșirate mai sus erau drepte sau rotabile, adică se potriveau pe amindouă picioarele. Numai în ultimul timp cizmele sînt făcute pentru fiecare picior în parte. Astăzi, acolo unde bărbații mai poartă cizme, vom găsi cizma cu cusătură la spate și cu limbă, cu carimbul tare, adică căptușit și arcuit care poartă numele de cizmă cu carimb unguresc. Are tocul plat și vârful rotunjit (fig. 3 și 15).

În mod obișnuit cizmele bărbătești nu se împodobesc în afară de valea Nadășului, unde flăcăii își ornamează carimbul cizmelor cu flori cusute din fir de mătase verde. Tot aici sînt purtate și cizmele « cu o mie de crețuri », nume ce derivă de la îndoitura cizmei — între carimb și căpută — care este încrețită. La cizme flăcăii purtau pintenii. În zilele noastre pintenii se mai găsesc pe cizmele flăcăilor din munți.

Femeile purtau două feluri de cizme roșii: cu carimb moale, necăptușit și cu vîrf arcuit în secolul trecut, și cu carimb tare, cu vîrf rotund la începutul secolului nostru.

Cizmele roșii se confecționau din piele cîrmîzie. Cele vechi, așa-numitele cizme țărănești, erau lipsite de ornamentație; cele mai noi erau împodobite cu lalele și păsări brodate pe carimb și căpută, cu mașina de cusut, din mătase verde. Partea superioară a carimbului avea o bordură de piele, lată de trei degete, iar tocul cizmei era « răspăluit », adică cu ajutorul rașpei și a sticlei i se dădea tocului, alcătuit din bucăți de talpă așezate una peste alta, o formă subțire și scobită. Tocul cizmelor femeiești se potcovea cu o potcoavă galbenă de alamă.

Mai târziu, în afară de cizme roșii, fetele au purtat și cizme negre cu carimb tare, căptușit și cu limbă (fig. 18 și 24).

Primul război mondial a adus o mare schimbare în acest domeniu: apar bocancii în încălțămîntea bărbaților și pantofii în cea a femeilor.

În timp ce folosirea bocancilor s-a generalizat repede, pantofii s-au răspîndit treptat, prima dată în Huedin, apoi în împrejurimile lui, eucerind teren numai cu mare încetineală, astfel încît în majoritatea comunelor pantofii pot fi socotiți ca făcînd parte din încălțămîntea obișnuită abia în ultimii 15 ani (fig. 26).

Alături de bocanci, în zilele de lucru, atît femeile cît și bărbații întrebuințează opincile, sandalele și diverse încălțămînte de cauciuc.

Odinioară, înainte de introducerea cizmei, se pare că încălțămîntea generală a fost opinca, ceea ce rezultă și din faptul că în unele sate opinca se poartă și în zilele noastre (Aluniș, Băbiu).

Cercetînd situația actuală a încălțămîntei, putem stabili următoarele : în majoritatea satelor din ținutul Calatei, cizmele sînt încălțămîntea de iarnă și de zile de sărbătoare ; bocancii sînt purtați mai ales de tineret. Ca urmare a răspîndirii portului bocancilor, îmbrăcămîntea bărbătească a suferit o schimbare: au dispărut izmenele largi, iar în locul lor au apărut pantalonii strîmți, cusuți după modelul celor soldățești de călărie. Opinca este purtată vara mai ales de bărbați.

În încălțămîntea de astăzi a femeilor cizmele roșii pot fi văzute numai întîmplător în afara comunelor Viștea și Gheorgheni. În celelalte comune după primul război mondial, cizmele roșii au fost înlocuite cu cele negre, dar și acestea sînt purtate numai iarna și în zilele de sărbătoare doar de fete și de tinerele neveste. Locul lor a fost luat în multe sate de pantofi, care au devenit încălțămîntea de sărbătoare.

Bărbații și femeile își ornamează portul cu diferite podoabe (fig. 23). Trebuie să amintim în primul rînd găteala gîtului, mărgелеle, pe care le poartă fetele mari și care variază ca număr și culoare după regiune. În satele din jurul Huedinului se poartă de la trei la cinci șiraguri de mărgеле albe mari și rotunde (fig. 26); iar în cele din jurul Clujului se poartă mai multe șiraguri de mărgеле mărunte roșii.

Un mănunchi mare de mărgеле multicolore împodobește pălăria flăcăilor din satele din valea Nadășului. Acesta este așa-numitul « buchet de mărgеле » care adesea este atît de greu încît trage pălăria într-o parte. Cosînd mărgелеle colorate pe un ciucure de mătase, fetele își fac pentru zile de sărbătoare o podoabă pe care o leagă la gît. Împreună cu ciucurele se mai poartă și panglica multicoloră pentru gît, aceasta fiind preferată și de nevestele tinere. Ciucurele și panglica atîrnă pe spate ajungînd pînă aproape de marginea de jos a fustei (fig. 1 și 3).

O completare de nelipsit a îmbrăcămintei de duminică este floarea de ținut în mână: mușcata, garoafa sau busuiocul.

Din expunerea noastră reiese că portul popular din ținutul Calatei este caracterizat printr-o bogată varietate a pieselor sale și prin aleasa lor îmbinare. Specificul întregii sale arte populare, exuberanța culorilor se valorifică și în portul popular. Culorile vii sînt alăturate, și fără ca să devină ți pătoare, pestrițe în ansamblu, se folosesc culorile primare. Arta populară a ținutului Calata este strălucitoare, dar nu ți pătoare — constată Károly Kós⁴ și această afirmație este valabilă și pentru portul popular al Calatei.

O trăsătură mai importantă și mai caracteristică chiar decît bogăția coloritului și varietatea pieselor este aceea că croiul și compoziția sînt de o calitate deosebită, logice, potrivite cu materialul și armonioase. Astfel din punct de vedere estetic portul din Calata este frumos și de bun gust; bogat dar nu încărcat (cu excepția portului înzorzonat din unele comune de pe cursul Nadășului), precis în linii, în combinația culorilor și în ornamentație.

Această trăsătură izvorăște din simțul formei și al culorii, simț cu care populația din ținutul Calatei a știut să aleagă și să găsească conținutul nou cel mai potrivit pentru formele vechi, tradiționale și a știut să contopească elementele noi, cu comoara de forme populare specifice. Acest proces se petrece chiar și în zilele noastre, sub ochii noștri, cînd arta populară, ținînd pas cu răspîndirea rapidă a produselor textile fabricate, nu scoate din uz formele sale tradiționale specifice, ci se străduiește ca din noul material să formeze piese de îmbrăcăminte caracteristice portului popular tradițional, lucru pe care l-am întîlnit de exemplu la hainele groase de origine mai nouă și în cazul camizolelor. Din acest punct de vedere, printre grupurile noastre etnografice maghiare, portul popular al ungurilor din ținutul Calatei ilustrează vitalitatea puternică a acestui grup etnic maghiar.

Această vitalitate se vedește și în modul și gradul de primire și exercitare a influențelor reciproce rezultate din conviețuire. Prin coexistența și contactul cu alte grupuri maghiare și cu cele romine, portul popular din Calata a primit anumite influențe.

După cum am văzut, populația satelor maghiare din ținutul Calatei a fost în strînsă legătură economică cu populația de pe Pusta maghiară. Urmele acestor legături le păstrează în portul bărbătesc din Calata izmenele largi, sumanul lung alb și pălăria de postav cu boruri largi și ridicate, atît de caracteristice portului de pe Pusta maghiară.

Fierarii din Trascău colindau des cu produsele lor prin ținutul Calatei. Legăturile cu populația din Trascău au lăsat de asemeni urme în portul călățean; de la ei au adoptat femeile folosirea dantelelor pe pieptare și șorțuri și probabil chiar înseși aceste piese de îmbrăcăminte. Șorțul este întru totul identic în ambele porturi, iar pieptarul cu dantelă din Calata mărturisește acea însușire artistică cu care poporul călățean știe să formeze o piesă potrivită portului său.

Astfel a contopit în coloritul pompos al portului său culoarea galbenă, complet necunoscută pe aici în secolul trecut, care fără îndoială a fost luată din portul românesc și introdusă între culorile broderiilor șorțurilor femeiești.

Mai puternice decât influențele primite, au fost însă cele exercitate. În îmbrăcămintea satelor mixte sau a celor curat românești găsim mai multe urme ale influenței rezultând din o îndelungată conviețuire. În timp ce în comunele curat românești această influență s-a manifestat prin aplicarea unor elemente parțiale, de exemplu dunga de cusături brodate pe cămășile femeiești cu mîneci fluturînde, sau înviesparea creațiilor pe talia fustelor, în comunele mixte, apar, nu o dată, piese întregi, ca șorțul cu legături, pieptarul, spăticelul « bujka », izmenele largi, nemo-dificate sau cu modificări mai mult sau mai puțin însemnate ⁵.

Dar influența îmbrăcămintei din Calata a depășit limitele acestui ținut. Populația maghiară și romină din Sălaj cerceta des, aducînd sau cumpărînd mărfuri, târgurile din partea Huedinului. Ca urmare a acestor legături cîteva piese călătene ca pieptarul, « bujka », șorțul înviespat sau împletit apar și în comunele românești din sudul Sălajului (Cizer, Pria) ⁶; ultima piesă apare chiar și în portul maghiar din îndepărtata Deja ⁷.

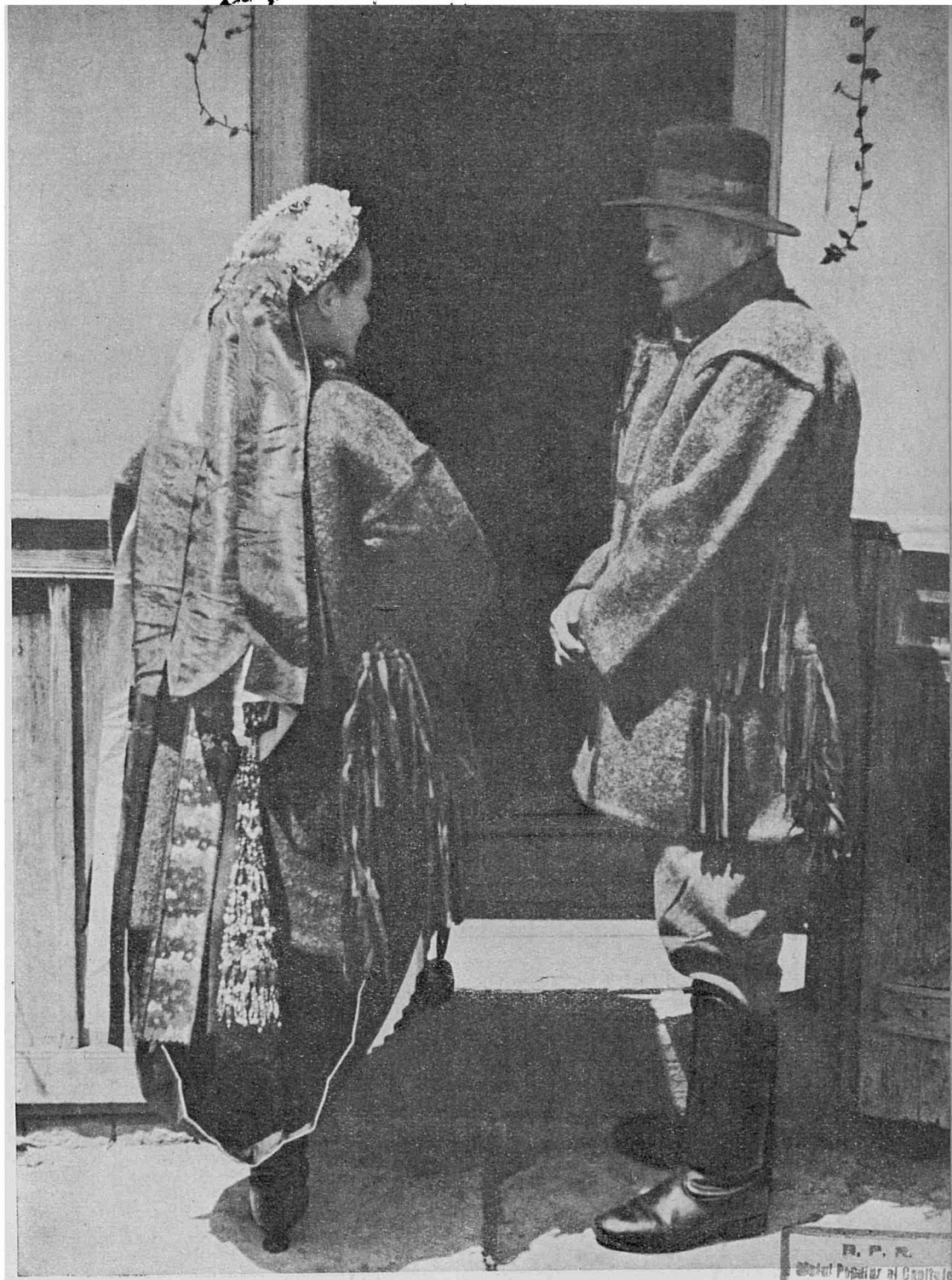
În încheiere amintim un fenomen specific: unele din piesele portului clasic din Calata, deci aparținînd secolului trecut, ca ținundra și sumanul lung au dispărut, după cum am văzut, din aria centrală a ținutului Calatei și retrăgîndu-se înspre periferia ținutului își continuă existența în îmbrăcămintea satelor românești din regiunea deluroasă.



1. Interiorul unei case fărănești din ținutul Calulei

2. Fete mari în port de sărbătoare (Izvorul Crișului)





3. Fată cu parță și bărbat vîrstnic în ținută (Izvorul Crișului)



4. Nevastă lînă ră în vâl (Izvorul Crisului)



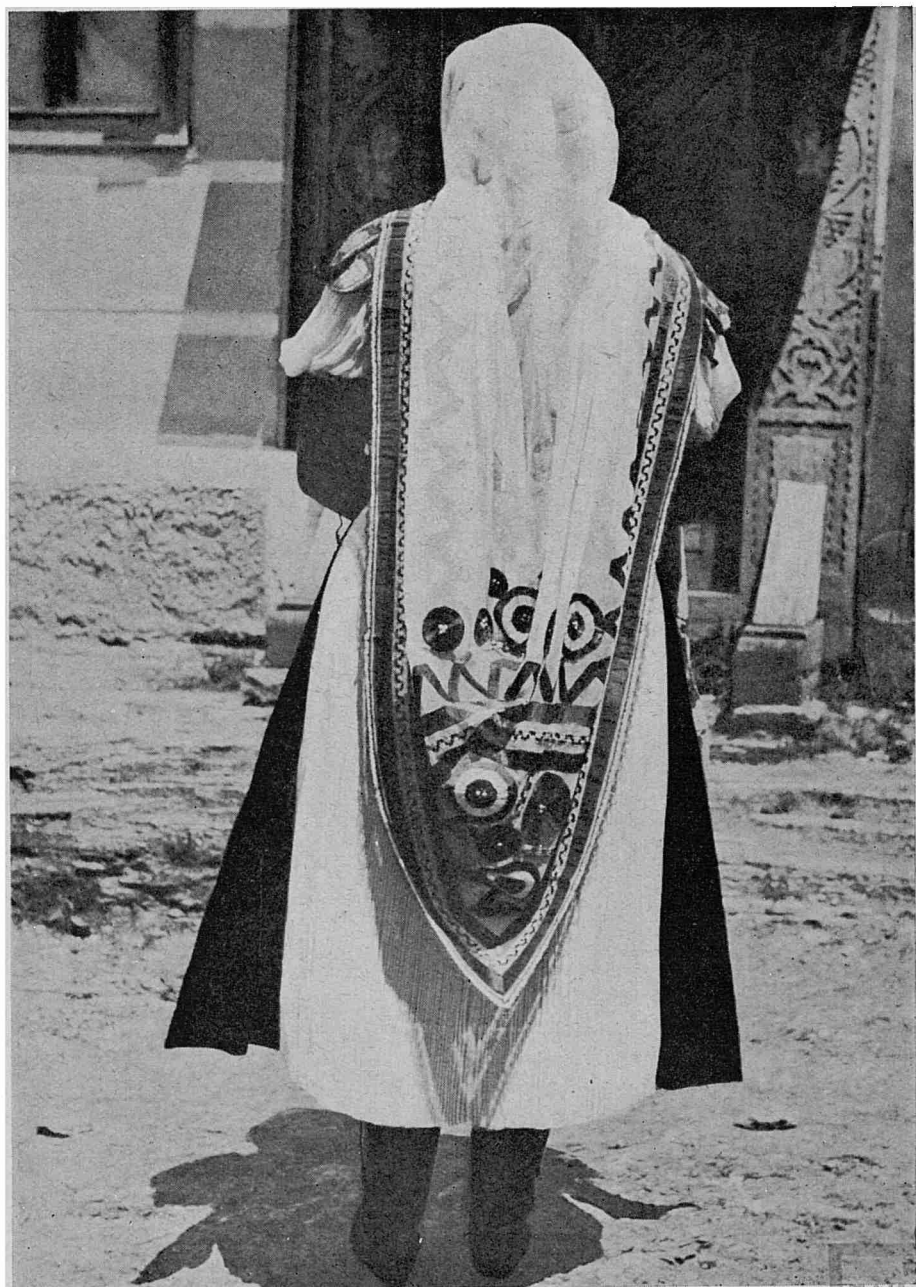
II. Flăcău și fată în port de sărbătoare din secolul trecut (Mănăstireni).



5, Nevastă tânără cu scuŃie (Izvorul Crişului,



6. Duminică înainte de masă pe prispă (Izvorul Crișului)



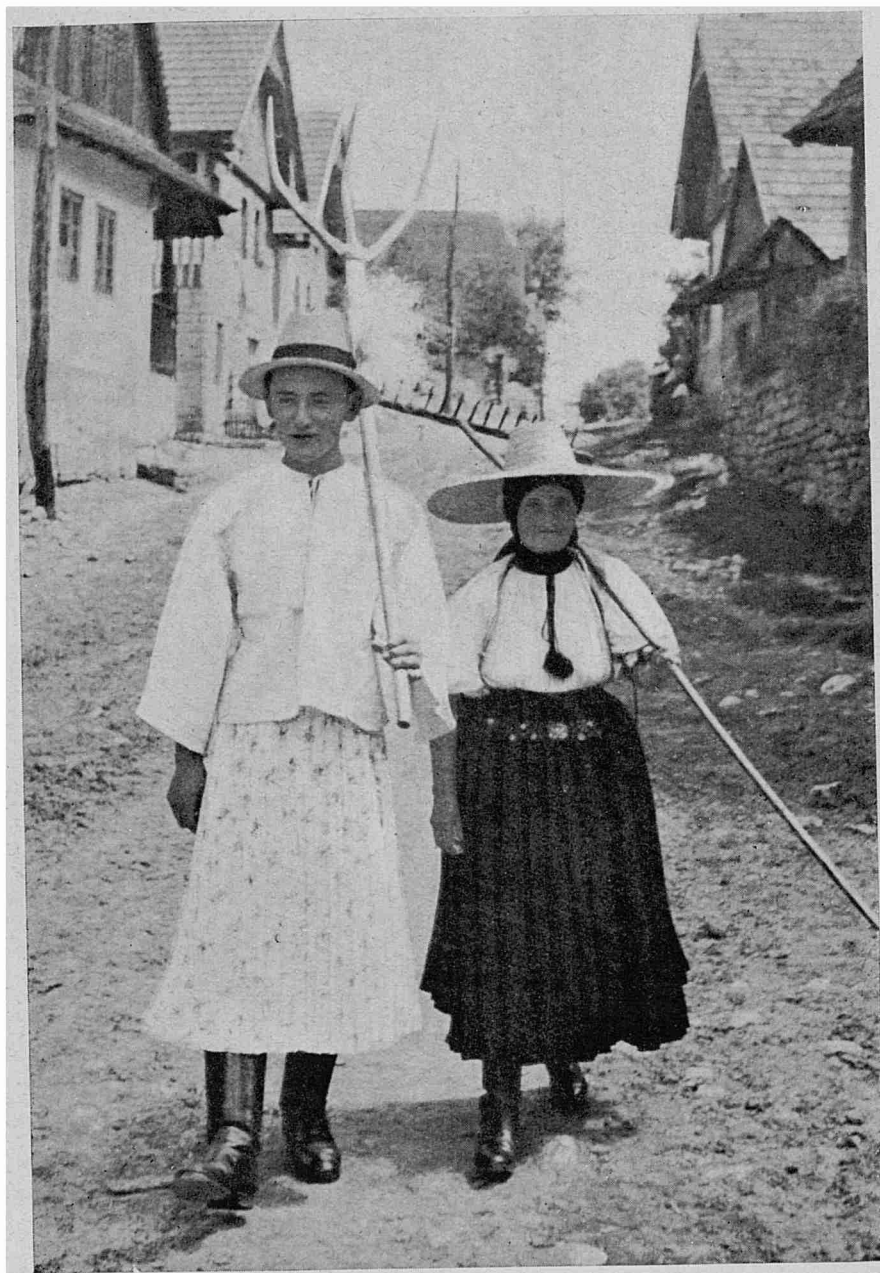
7. Ornamentația părții de jos a vâlului



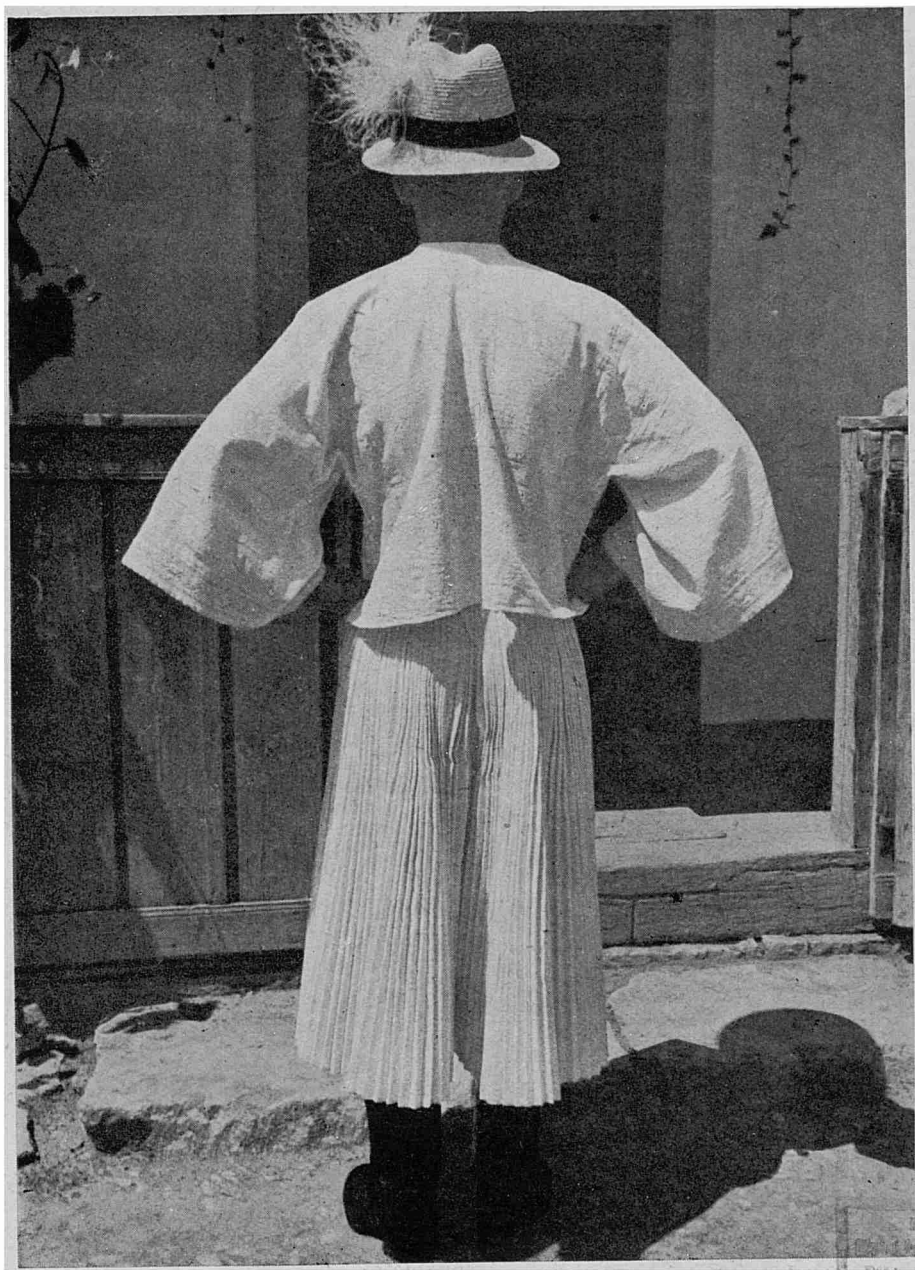
8. Femeie vîrstnică în port de sărbătoare (Izvorul Crișului)

9. *Nevastă tânără în cămașă
și ferșing din jolj
(Mănăstireni)*





10. *Port vechi de vară pentru lucru (Izvorul Crișului)*



11. Flăcău în cămașa cu mînece largi și în izmene largi (Izvorul Crișului)

12. Vîrstnici din ținutul Calalei în
port de sărbătoare (Izvorul Crișului)





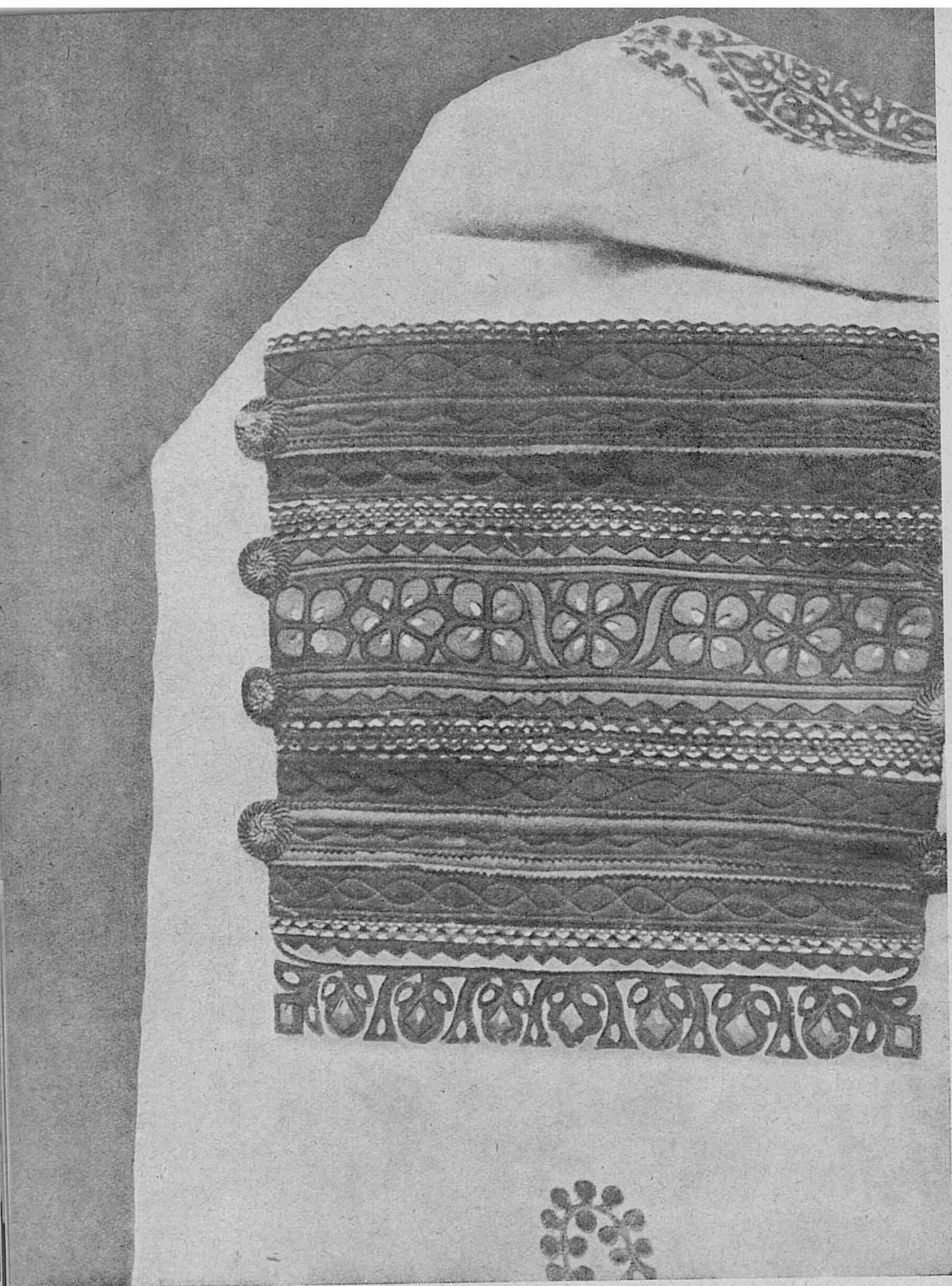
13. *Pieptar bărbătesc din anul 1906 (Mănăstireni)*



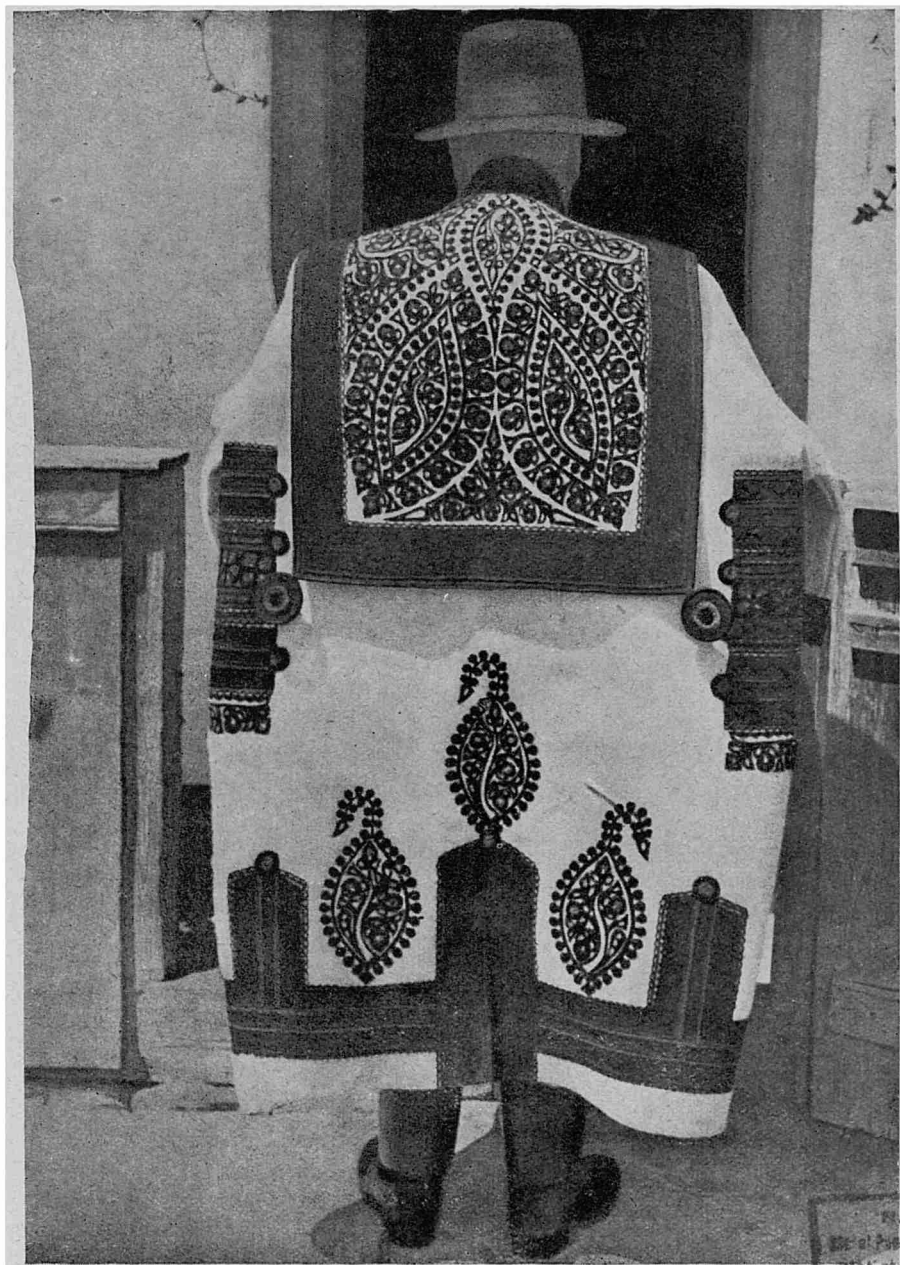
14. Flăcăi din Izvorul Crișului în pieptar de tip nou

15. Oameni vîrstnici în port actual de sărbătoare (Izvorul Crișului)





16. Ornamentația cînului la sumanul lung



17. Ornamentația sumanului lung la spate și la guler

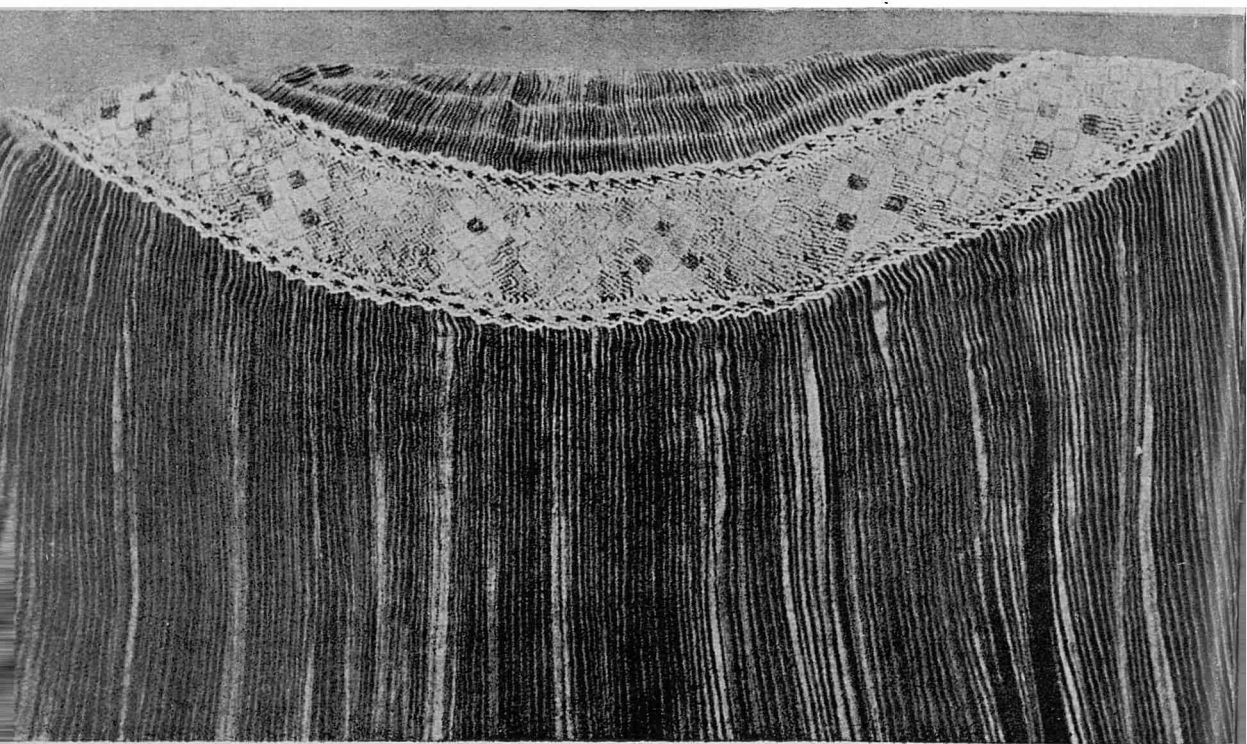
18. Fete mari în pieptare cu dantelă (Izvorul Crișului)





19. *Nevastă tină ră în pieptar cu dantelă și cămașă țărănească (Mănăstireni)*

20. *Înviespare la • muszuj • (Văleni)*





*III. Oameni vîrstnici din ținutul Calatei în port de sărbătoare
(Izvorul Crișului)*



21. Tineri căsătoriți din Izvorul Crișului



22. Fete și flăcăi în port de
sărbătoare
(Izvorul Crișului)



23. Fată și flăcău în
port de mare sărbătoare
(Izvorul Crișului)



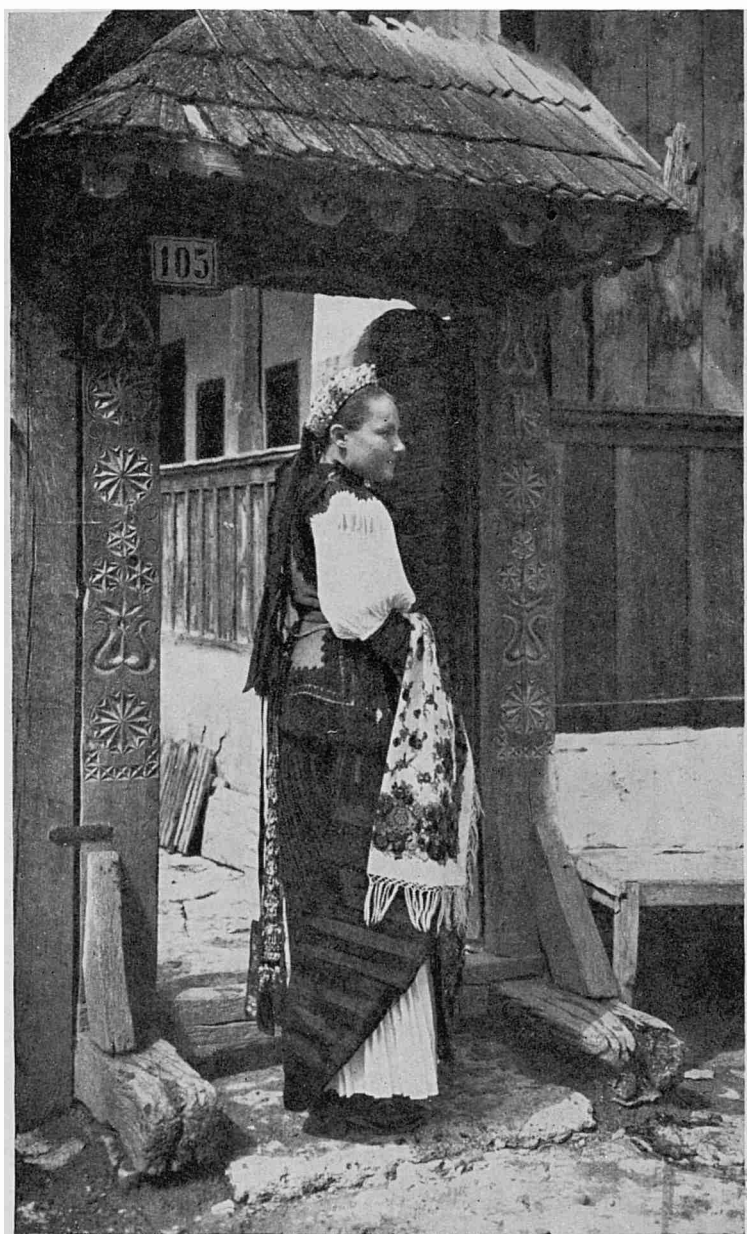
24. Fete mari în port actual de sărbătoare (Macău)

25. Nevastă llină ră cu șorț
de dantelă (Mănăstireni)





26. Copii în port de
sărbătoare vară



27. Fată în port de sărbătoare în fața unei porți cioplite
(Izvorul Crișului)



28. *Fată cu partă și o tinăără pereche în port de sărbătoare (Izvorul Crișului)*



29. Logodnici în port de sărbătoare (Izvorul Crișului)



30. Fată cu parlă și felife în port de sărbătoare (Vișlea)

31. *La finlină (Vișlea)*



NOTE

1. Pentru cunoașterea stării actuale a portului din ținutul Calatei ne-am servit de materialul adunat în anul 1949 de către Institutul de istoria artei al Academiei R.P.R. Cercetările au fost făcute de József Faragó, Géza Vámszer și Jenő Nagy.

Pentru cunoașterea situației din secolul trecut, în afară de datele culese de la informatorii noștri, ne-am servit de următoarele izvoare:

Jankó János, Kalotaszeg magyar népe (Populația maghiară din ținutul Calatei). Budapesta 1892.

Malonyay Dezső, A magyar nép művészete. I. k. A kalotaszegi magyar nép művészete (Arta poporului maghiar. Vol. I. Arta poporului maghiar din ținutul Calatei). Budapesta 1907.

În ce privește dezvoltarea istorică a ținutului Calatei ne-am servit de lucrarea lui *Jakó Zsigmond*, Bihar megye a torok pusztítás előtt. (Județul Bihor înainte de prăpădul turcesc.) Budapesta 1940.

2. *Nagy Jenő*, Magyarvalkói vállfőminták (Altuțe din Vălenii Magyar Népfelvilág, Vol. I. Debrecin 1939, 122—129.

3. *Györffy István*, Magyar népi himnuszok. I. A cífraszűr (Cusături populare maghiare. Vol. I. Sumanul brodat). Budapesta 1939, 46—74.

4. *Kós Károly*, Kalotaszeg. (Ținutul Calatei.) Budapesta 1938, 174.

5. În legătură cu influențele maghiare asupra portului populației românești din ținutul Calatei v. *Palotay Gertrúd*, Magyar hatások a román ruházatban Kalotaszegen és vidékén (Influențe maghiare în portul românesc în ținutul Calatei). Ethnographia-Népelet. LVIII (1947), 19—40 și 173—186.

6. *Göngy Sándor*, A kalotaszegi népviselet hatása a szilágysági és körosmenti románság viseletére (Influența portului popular călășean în portul românilor din Sălaj și valea Crișului.) *Ethnographia-Népélet*. LV. (1944), 95—6.

7. *Nagy Jenő*, A szilágysági Tovishát magyar népi öltözete (Portul popular maghiar din Sălaj). Manuscris.

G L O S A R

basmaua de mină basinaua din lână înflorată pe fond verde sau alb. Se poartă la zile de sărbătoare pe braț. v. *năframa cu ciucuri*.

bagazia un fel de fustă, care se poartă numai în spate, cu un tiv lat colorat v. *muszuj*.

bujka uioș din flanel.

chică părul împletit într-o singură sau în două cosițe.

*ciucure de mărgel*e podoabă pentru fete; mărgelile colorate sînt înșirate pe un șnur de mătase.

cizma cu carîmb întors un fel de cizmă purtată în secolul XIX cu talpa întoarsă cusută de fața cizmei.

cizma cu șireturi cizma cu șireturi la marginea carîmbului, v. *papuci*.

cizma cu carîmb unguresc cizma cu carîmb arcuit.

cocul rotund răsucirea părului în cunună din două cosițe.

conciu cerc pentru răsucirea părului în coc.

dantela banda pentru gîteala capului împodobit cu mărgel.

dulândlê (tulle anglais) vălul nevestei tinere.

ferșing un fel de fustă încrețită.

ferșing de jolj fusta încrețită din jolj alb.

înviespare broderia cu motive geometrice pe încrețiturile « *muszuj* » ului.

laibăr un fel de spăticel împodobit cu motive florale brodate.

lêkri camizol, ilic.

muszuj v. *bagazia*.

năframa cu ciucuri v. *basmaua de mină*.

panglica partei panglica multi sau unicoloră pentru împodobirea partei.

papuci v. *cizma cu șireturi*.

parta podoabă de cap a fetelor mari pentru zilele de sărbătoare împodobită cu mărgel.

pălăria • *pariziană* • pălăria veche cu fund rotund și turtit.
pălăria • *Schulzer* • pălărie purtată în zilele noastre cu calota ovală și turtită longitudinal.
pieptar cu dantelă pieptar lung de postav verde pentru femei împodobit cu dantelă de culoare roșie din Trascău.
pieptar de piele pieptar femeiesc și bărbătesc împodobit cu broderie.
pânza încrețită pânză din cîneapă și bumbac încrețită prin • baterea în apă •.
scufia ceapsa brodată a nevestei tinere.
șorț cu dantelă șorț verde femeiesc împodobit cu dantelă de lînă din Trascău.
șorț cu legături șorț femeiesc ale cărui părți sînt împreunate cu • legături • de fire multicolore.
șorț cu panglică șorț femeiesc împodobit cu panglici pestrițe.
spăticel laibăr scurt femeiesc legat în față cu panglică, împodobit cu dantelă neagră; v. *laibăr*.
suman boieresc suman lung din postav negru purtat în Suceag și Aghireș.
suman lung (« *szűr* •) suman din postav alb ornamentat cu aplicație din postav negru.
vulézkolés ornamentația de șnur la cioareci.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

1. Interiorul unei case țărănești din ținutul Calatei.
2. Fete mari în port de sărbătoare (Izvorul Crișului).
3. Fată cu partă și bărbat vîrstnic în ținută (Izvorul Crișului).
4. Nevastă tinărară în vâl (Izvorul Crișului).
5. Nevastă tinărară cu scufie (Izvorul Crișului).
6. Duminică înainte de masă pe prispă (Izvorul Crișului).
7. Ornamentația părții de jos a vâlului
8. Femeie vîrstnică în port de sărbătoare (Izvorul Crișului).
9. Nevastă tinărară în cămașă și ferșing din jolj (Mănăstireni).
10. Port vechi de vară pentru lucru (Izvorul Crișului).
11. Flăcău în cămașă cu mincei largi și izmene largi (Izvorul Crișului)
12. Vîrstnici din ținutul Calatei în port de sărbătoare (Izvorul Crișului)
13. Pieptar bărbătesc din anul 1906 (Mănăstireni).
14. Flăcăi din Izvorul Crișului în pieptar de tip nou.
15. Oamenii vîrstnici în port actual de sărbătoare (Izvorul Crișului)
16. Ornamentația clinului la sumanul lung.
17. Ornamentația sumanului lung la spate și la guler.
18. Fete mari în pieptare cu dantelă (Izvorul Crișului).
19. Nevastă tinărară în pieptar cu dantelă și cămașă țărănească (Mănăstireni).
20. Înviespare la « muszuj » (Văleni)
21. Tineri căsătoriți din Izvorul Crișului.
22. Fete și flăcăi în port de sărbătoare (Izvorul Crișului).
23. Fată și flăcău în port de mare sărbătoare (Izvorul Crișului).
24. Fete mari în port actual de sărbătoare (Macău).
25. Nevastă tinărară cu șorț de dantelă (Mănăstireni).
26. Copii în port de sărbătoare vara

27. Fată în port de sărbătoare în fața unei porți cioplite (Izvorul Crișului).
28. Fata cu partă și o tinără pereche în port de sărbătoare (Izvorul Crișului).
29. Logodnici în port de sărbătoare (Izvorul Crișului).
30. Fată cu partă și fetițe în port de sărbătoare (Viștea)
31. La fântână (Viștea.)

Reproduceri în culori.

- I. Fete și flăcăi în port de sărbătoare (Mănăstireni).
- II. Flăcău și fată în port de sărbătoare din secolul trecut (Mănăstireni).
- III. Oameni vîrstnici din ținutul Calatei în port de sărbătoare (Izvorul Crișului).

Responsabil de carte R. Șorban
Tehnoredactor V. Basarab
Corector L. Caradima

*Dat la cules 27 VII.1957 Bun de tipar 3 III 1958. Tiraaj 3 150 ex.
Hirtie cretată de 120 gr. m² Fi 700 > 1000/16. Coli ed. 4,71. Coli
de tipar 4,25 Ediția I C manda 2.208. Planșe policromu 3.
A nr. 02 057.*

Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 74/76. r }

Tiparul executat sub com Nr 993 la Intreprinderea Poligrafică nr. 4
Calea Șerban Vodă 133, București — R P R



1460 D